

Tone Peršak

## OGLEDALCE ALI NEZMOŽNOST KNJIŽEVNOSTI

Peter Rezman je v svoji igri Ogledalce, ki deluje na prvi pogled skrajno jezikovno površno, obenem pa preseneča s tehnostjo sporočila, združil skoraj vse glavne slovenske mitske (Peter Klepec, Lepa Vida, Zeleni Jurij) in literarne, vendar zmitizirane junake (Martin Krpan, Martinek Spak, Krjavelj, Hlapec Jernej, Črtomir, Butalski kovač), ki jih predstavnik sodobne birokracije imenuje "neki ostareli umetniki ali cirkusanti, artisti". Vsi hočejo in predvsem morajo v penzijo in v dom za ostarele, ki se je svoje čase v skladu s svojim namenom lepo imenoval 'hiralnica'. Skozi tri prizore nam avtor prikazuje manjše birokratske zaplete in težave, ki jih doživljajo junaki ob tem prehodu iz življenja "v službi naroda" v zasluženi pokoj, se pravi v životarjenje v azilu nepotrebnih in na smrt čakajočih.

Toda, zakaj se vse to zgodi? V tretjem prizoru pravi Martin Krpan: "Če ne morem svoje štorije (mita - op. T. P.) več med ljudi trositi, ker je nimajo časa poslušati in ker tudi ne vedo več, zakaj bi jo poslušali, čemu in komu bi potlej z Butalskim kovačem volke koval?" Mit potemtaka ni več funkcionalen, ker ni več nikomur potreben. Slovenski narod se je spremenil in nima več časa za poslušanje junaških "štorij" iz preteklosti. Spomin na lastno preteklost ga ne zanima več. To je potemtaka narod brez spomina, torej brez zavesti o samem sebi, narod brez identitete.

Zakaj in kako se je to zgodilo? Odgovor na to vprašanje se skriva v obstoju in delovanju urada Lepša bodočnost in

predvsem v osebnosti šefa urada Vlada Novine. Namesto mitske zavesti (kolektivnega spomina) je zavladala (v) narodu sprevržena (birokratska, tehnokratska, funkcionalistična) miselnost, ki med drugim skriva stare ljudi v azile in rezervate, daleč stran od mladih, da bi človeku prikrila njegovo poslednjo resnico (staranje, smrtnost, podvrženost času) in ga tako pretentala, da časa ni in da je vse (predvsem seveda ona sama - oblast) večno. Miti zgolj s svojim obstojem opozarjajo na čas, so tako rekoč njegova kvintesenca, zato jih današnja oblast in mišljenje, ki ga spodbuja, mora eliminirati ali si jih podrediti. Gre za znane postopke, v bistvu za potvarjanje nacionalne in nacionalne literarne zgodovine, ki ju je politična zgodovina naredila za svoji podrejeni vedi in si tako prisvojila določena književna dela, kot da gre za propagando, druga pa tako rekoč izbrskala iz slovenske literarne zgodovine. Isto velja za naš povojni urbanizem, ki je precej časa sistematično uničeval vse staro (lepo) in si prizadeval ustvariti povsem novo podobo sveta, kot da se je svet začel šele sredi dvajsetega stoletja. Te težnje so še vedno opazne, čeprav že v precej manjši meri.

Kako je vse to mogoče? Večji del krivde je očitno v (upokojenih) junakih samih, ker so pristali na svet birokracije (Črtomir, Hlapec Jernej in Martinek Spak so celo delali v pisarni urada Lepša bodočnost) in ker so v bistvu samo pri kozarcu, saj še navadne ženske ne obvladajo, kot pravi ostarela natarica Ančka. Junaki v bistvu sploh ne želijo več živeti in se po lastni volji odpovedujejo prihodnosti. Ko Lepa Vida rodi kar dva otroka, ju takoj zavrže, Martin Krpan in Peter Klepec pa vržeta dvojčka skozi okno. Tako junaki zavržejo še zadnjo možnost za predajo izročila mladim generacijam in v bistvu te mlade generacije tudi zavržejo. Očitno potemtakem s temi junaki ni vse v redu. To sploh niso pravi junaki, ker so nezmožni, impotentni in pravzaprav izmišljeni. So zgolj laž, slepilo, s katerim je slovenski narod sam sebe slepil v preteklosti. Ker pa niso bili pravi junaki, seveda niso

mogli preprečiti današnje zablode slovenskega naroda, ki je, kot rečeno, narod brez preteklosti (prej z lažno preteklostjo), brez identitete in potemtakem sploh ni narod.

Takšno naj bi torej bilo "ogledalce", ki ga Peter Rezman drži (slovenskemu) svetu, da bi se v njem spoznal.

Toda: "ogledalce" je zgolj igra, piše avtor v uvodni opombi. To ogledalce ni nič resnega ali zavezujočega, temveč je čisti ludus, se pravi nekaj poljubnega in neobveznega - kot so ogledalca, ki služijo svojim lastnikom za igranje s kroglicama, ki ju je treba spraviti v luknjici, del podobe dveh nogometašev na hrbtni strani ogledalca. Po tej plati se igra Ogledalce navezuje na ludistično literarno tradicijo, vendar skuša to tradicijo prevrednotiti. Tema (vprašanje demitizacije in s tem izgube nacionalne identitete slovenskega naroda, ki je bil ustvarjalec zdaj nefunkcionalnih mitov) je nedvomno aktualna in po svoji aktualnosti zavezujoča, vendar je v bistvu razvrednotena, ker je podana kot ludističen način igre. Avtor tako s svojo igro dosledno udejanja relativizem, a ravno s tem zaide v popolno ustvarjalno nezmožnost. Če sta namreč literatura, kot demitizacija, in razglabljanje o nacionalni identiteti zgolj še igra, v bistvu vse to sploh več nista, ker gre za drug sistem mišljenja. Sta le še jezik in ne več dejanje in zato tudi ne več umetnost. (...)

---

(Odlomek iz ocene. Mentor III/10, 1982, str. 55-57.)

\*\*\*